

1.4.2025

EOAK/3958/2024

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Jari Råman

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Peter Fagerholm

ALAIKÄISEN KUULUSTELEMINEN YM.

1 KANTELU

Kantelija arvosteli poliisin menettelyä hänen poikansa kuulustelemisessa. Kantelijan mukaan kolme poliisia ja sosiaalityöntekijä tulivat aikaisin aamulla heidän kotiinsa kuulustelemaan kantelijan poikaa. Kantelijan mukaan hänen poikansa ei kuulustelussa saanut avustajaa eikä tulkkia. Hänen pojalleen annettiin myös luettavaksi asiakirja, jota poika ei ymmärtänyt. Kantelija arvosteli lisäksi poliisien käytöstä.

2 SELVITYS

Kantelun johdosta hankittiin Lapin poliisilaitoksen selvitys ja lausunto. Ne liitetään tämän ratkaisun oheen kantelijalle tiedoksi.

2.1 Selvitykset

Rikosylikonstaapeli A:n mukaan kantelijan poikaa epäiltiin edeltävänä päivänä tapahtuneesta pahoinpitelystä. Pojan kuulusteleminen tapahtui esitutkinnan turvaamiseksi, ilman edeltävää kutsua. A:n mukaan kutsuttaessa kantelijan poika olisi saanut mahdollisuuden vaikuttaa muiden osallisten kertomuksiin, tai he olisivat voineet sopia etukäteen yhdenmukaisesta tapahtumankulusta ja näin vaikeuttaa esitutkintaa. Tekoon liittyi A:n mukaan useita osallisia, eikä tiedossa ollut kaikkien osallisten henkilöllisyyksiä. Näin ollen tilanteessa oli konkreettinen vaikeuttamisvaara.

A:n mukaan lasten rikosasiat tulee selvittää viivytyksettä ja asiassa oli alle 15-vuotias asianomistaja. Tekotapa oli ollut asianomistajalle nöyryyttävä ja tekijöitä oli useampi. A:n mukaan huomioon tuli ottaa myös pinnalla oleva nuorison jengiytyminen sekä yleistynyt nöyryytysväkivalta.

A:n mukaan heidän saapuessaan perheen luo äiti antoi luvan, että poliisit ja sosiaalityöntekijä saivat tulla sisään. A:n mukaan äidille kerrottiin, mistä teosta hänen poikaansa epäiltiin ja että ajatuksena oli, että poika kuulustellaan joko kotona tai poliisiasemalla. Äidille sopi, että kuulustelu suoritetaan kotona ja hän kävi herättelemässä poikaansa. A:n mukaan pojalla oli mahdollisuus kieltäytyä kuulustelun suorittamisesta hänen kotonaan.

A:n mukaan kantelijan pojalle annettiin ennen kuulustelua nähtäväksi kirjallinen lomake hänen oikeuksistaan ja velvollisuuksistaan. Nämä kerrottiin hänelle myös suullisesti. Lisäksi kerrottiin, mistä teosta poikaa epäiltiin ja häneltä kysyttiin, tarvitseeko hän tulkkia tai avustajaa. A:n mukaan poika kertoi, ettei hän tarvitse tulkkia tai avustajaa. Ennen kuulustelua vanhemmille ja pojalle kerrottiin, miksi sosiaalityöntekijä on läsnä. Vanhemmille kerrottiin ennen kuulustelua myös se, että pojan osalta asia ei etene syyteharkintaan, koska poika oli ollut 14-vuotias epäillyn teon aikaan.

A:n mukaan pojan vanhemmat olivat paikalla koko ajan. Perhe oli tullut oman kertoman mukaan Suomeen vuonna 2015 ja poika käy suomenkielistä koulua. A:n mukaan poika ymmärsi suomen kieltä ja puhui sitä sujuvasti. Äidin kanssa kommunikoi suomen kielellä. A:n mukaan pojan isä (kantelija) tuli myös keskustelemaan heidän kanssaan. Isä ei puhunut juurikaan suomea, mutta äiti ja poika tulkkasivat isälle. Kuulustelun aikana vanhemmat reagoivat pojan kertomaan eleillä ja ilmeillä. A:n mukaan hänellä jäi kuva, että vanhemmat ymmärsivät, mitä poika kertoi kuulustelussa.

A pitää hyvin ikävänä, että poliisien ulkoista olemusta ja kasvojen ilmeitä on tulkittu virheellisesti. Kukaan paikalla olleista ei A:n mukaan ole pelotellut kantelijan poikaa. Paikalla oli myös sosiaalityöntekijä, jolta ei ole tullut vastaavaa väitettä.

A:n mukaan pojan vaatteiden kuvaaminen oli teknistä tutkintaa. Pojalta kysyttiin, mitkä vaatteet hänellä oli päällään tekohetkenä. Tämän poika kertoi ja hän toi vaatteet näytille. Vaatteista otettiin valokuvia, koska poliisilla oli tapahtuneesta valvontakameran tallenne, jonka perusteella selvitettiin epäillyt teot. A:n mukaan poika toi myös puhelimensa pyydettyä ja hänelle kerrottiin, että puhelin takavarikoidaan asian selvittämistä varten, koska poliisille oli kerrottu, että poika oli kuvannut edellisen illan tapahtumat. Poliisi teki puhelimeen laite-etsinnän, jonka jälkeen puhelin palautettiin pojalle. A:n mukaan palautuksen yhteydessä hän antoi kantelijalle kopiot pakkokeinopöytäkirjoista.

Vanhempi rikoskonstaapeli B on selvityksessään kertonut yhteneväisesti A:n kanssa tapahtumista ja kuulustelun kulusta.

Tapahtuma-aikaan yleisjohtajana toiminut rikoskomisario C kertoo muistavansa tapauksen hyvin hämärästi. Hän ei kertomansa mukaan muista sitä, että paikan päällä asiaa hoitaneiden poliisien kanssa olisi ollut puhetta vaatteista ja niiden etsimisestä.

Lapin poliisilaitoksen mukaan tutkijat ovat kuulustelussa toimineet esitutkintalain ja Poliisihallituksen ohjeistuksen mukaisesti, priorisoineet alaikäisen jutun kiireelliseksi, pyrkineet hoitamaan asian hienotunteisesti ja sosiaalityöntekijän läsnäollessa. Huoltajille on annettu mahdollisuus olla läsnä kuulustelussa, ja paikalla on ollut myös sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijä ei ole havainnut kuulustelutilanteessa mitään poikkeavaa.

Poliisilaitoksen mukaan selvityksissä ilmenee myös, että kuulustelutilanteessa kuulusteltavalle on kerrottu esitutkintalain 7 luvun 10 §:n mukaisesti asema, oikeudet, velvollisuudet, kielelliset oikeudet ja yksilöitu teko, josta häntä epäillään. Lisäksi on ilmoitettu mahdollisuudesta avustajaan. Poliisilaitoksen mukaan kuulusteluvideolla ei ilmene mitään siihen viittaavaa, että kuulusteltavaa olisi jollain tavalla painostettu tai että poika ei olisi ymmärtänyt puhuttua kieltä.

Poliisilaitoksen mukaan tilanteessa, jossa poliisit saapuvat yllättäen kuulusteltavan kotiin, saattaa kohdehenkilö luopua oikeuksistaan ilman harkintaa. Poliisilaitoksen mukaan olisi tärkeää, että vanhemmilla olisi mahdollisuus keskustella lapsen kanssa asiasta rauhassa ennen päätöksen tekemistä. Asiassa on huomioitava myös lasta edustavien huoltajien kielitaito, jotta he tosiasiallisesti ymmärtävät, mistä asiassa on kyse. Vasta sen jälkeen päätöksen tekeminen avustajan ja tulkin osalta on mahdollista.

Poliisilaitoksen mukaan jälkikäteen tarkasteltuna poliisien toimintatapa voi olla kritiikille altis. Vahvemmat perustelut puoltaisivat poliisilaitoksen mukaan sitä, että poika olisi voitu pyytää saapumaan asemalle kuulusteluun, jolloin olisi syntynyt aito mahdollisuus hankkia avustaja paikalle.

Poliisilaitoksen mukaan tutkijat menivät tavoittelemaan kantelijan poikaa ja suorittivat kuulustelun vanhempien läsnäollessa tämän kotona. Tämä puoltaa sitä, että tilannetta ei ole missään vaiheessa tarkoitettu eikä ole katsottava kotietsinnäksi. Sen sijaan se, että tutkijat menevät kotirauhan suojaamaan paikkaan, ja jossa ulko-ovelle tullut äiti noutaa pojan poliisien luokse, ja jossa kuulustelu suoritetaan kotona, muodostaa tilanteen, joka on hyvin lähellä pakkokeinolain 8 luvun 3 §:n mukaista henkilön löytämiseksi suoritettavaa kotietsintää. Kun kuulustelun lopussa kuultavaa on pyydetty hakemaan päällä olleet vaatteet ja kun kuultava on luovuttanut puhelimensa laite-etsintää varten, poliisilaitos katsoo, että tilanne on kuulustelun jälkeen vähintäänkin muuttunut sellaiseksi, että kotietsintämääräyksen pyytäminen olisi ollut perusteltua.

3 RATKAISU

3.1 Lähtökohdat

Esitutkintalain 3 luvun 5 §:n 1 momentin mukaan, kun alle 15-vuotiaan epäillään syyllistyneen rikolliseen tekoon, toimitetaan tarvittaessa esitutkinta sen selvittämiseksi, onko 15 vuotta täyttänyt ollut osallisena teossa. Tällöin esitutkinnassa selvitetään kunkin epäillyn osalta 1 luvun 2 §:ssä tarkoitetut seikat.

Säännöksen 2 momentin mukaan alle 15-vuotiaan tekemäksi epäillyn rikollisen teon johdosta toimitetaan lisäksi tarvittaessa esitutkinta:

- 1) asianomistajan pyynnöstä teolla menetetyn omaisuuden saamiseksi takaisin tai hänen vahingonkorvausoikeutensa toteuttamiseksi;
- 2) menettämisseuraamuksen edellytysten selvittämiseksi; tai
- 3) epäiltyyn kohdistettavien lastensuojelutoimenpiteiden tarpeen tai muun epäillyn etuun liittyvän selvittämistarpeen vuoksi.

Säännöksen esitöissä (HE 222/2010) todetaan muun muassa seuraavaa:

”Voimassa olevaan asetuksen säännökseen verrattuna pykälästä poistettaisiin tarpeettomana virke, jonka mukaan rikollisesta teosta epäiltyä voidaan kuulustella. Tässä yhteydessä on syytä kiinnittää huomiota siihen, että rikollisesta teosta epäiltyä ei kuitenkaan tarvitsisi kuulustella kaikissa niissä tapauksissa, joissa esitutkinta toimitetaan. Kuulustelua harkittaessa on otettava erityisesti huomioon se, kuinka tärkeää kuulustelu on tutkinnalla selvittävän asian kannalta. Varsinkin yksinkertaisissa ja vähäisissä tapauksissa epäillyn kuulemisen kannalta riittävää voi olla hänen puhuttelemisensa esimerkiksi tapahtumapaikalla.

Rikollisesta teosta epäiltyyn kohdistettavia esitutkintatoimenpiteitä harkittaessa olisi kiinnitettävä huomiota myös epäillyn ikään, kehitystasoon ja muihin hänen henkilöönsä liittyviin vastaaviin seikkoihin. Lapsen edustajan ja sosiaaliviranomaisen edustajan läsnäolosta ja antamasta tuesta huolimatta esimerkiksi alle 12-vuotiaan epäillyn kuulustelemiseen on suhtauduttava varauksellisesti. Lasten kuulustelun osalta on otettava huomioon lasten kohtelua esitutkinnassa koskevat säännökset, jotka otettaisiin 4 luvun 7 §:ään. Korostunut merkitys olisi muillakin 4 luvussa säädetyillä esitutkintaperiaatteilla. Tähän liittyisi se, että ikäryhmään kuuluvien kohdalla sovellettaisiin myös epäillyn läsnäoloa koskevia 6 luvun säännöksiä, jotka mahdollistaisivat noudon, kiinniottamisen ja poistumisen estämisen.”

Esitutkintalain 3 luvun 11 §:n 1 momentin mukaan esitutkinta on toimitettava ilman aiheetonta viivytystä.

Säännöksen 2 momentin mukaan alle 18-vuotiaan ollessa epäiltynä rikoksesta tai alle 15-vuotiaana tekemästään rikollisesta teosta esitutkinta on toimitettava kiireellisesti.

Säännöksen 3 momentin mukaan esitutkinta on toimitettava kiireellisesti, jos asianomistaja on alle 18-vuotias ja epäilty rikos on asianomistajaan kohdistunut seksuaalirikos tai asianomistajan henkeen, terveyteen, vapauteen, yksityisyyteen, rauhaan tai kunniaan kohdistunut rikos.

Esitutkintalain 4 luvun 7 §:n 1 momentin mukaan alle 18-vuotiasta on kohdeltava esitutkinnassa hänen ikänsä ja kehitystasonsa edellyttämällä tavalla. Erityisesti on huolehdittava siitä, ettei tutkintatoimenpiteistä aiheudu hänelle tarpeetonta haittaa koulussa, työpaikalla tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä.

Esitutkintalain 4 luvun 10 §:n 2 momentin mukaan asianosaisella on oikeus käyttää valitsemaansa avustajaa esitutkinnassa. Rikoksesta epäillylle on ilmoitettava mainitusta oikeudesta siten kuin 16 ja 17 §:ssä säädetään. Asianomistajalle on ennen hänen kuulemistaan kirjallisesti ilmoitettava mainitusta oikeudesta, jollei asia ole suppeassa esitutkinnassa käsiteltävä. Esitutkintaviranomaisen on muutenkin selvittävään rikokseen, rikoksen selvittämiseen ja asianosaisen henkilöön liittyvät seikat huomioon ottaen huolehdittava siitä, että asianosaisen oikeus käyttää avustajaa tosiasiallisesti toteutuu hänen sitä halutessaan tai oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamisen sitä edellyttäessä.

Esitutkintalain 7 luvun 14 §:n 1 momentin mukaan, jos kuulusteltava on alle 15-vuotias, hänen huoltajallaan, edunvalvojallaan tai muulla laillisella edustajallaan on oikeus olla läsnä kuulustelussa.

Esitutkintalain 7 luvun 16 §:n 1 momentin mukaan, kun alle 18-vuotiasta epäillä rikoksesta tai rikollisesta teosta, sosiaaliviranomaiselle on ilmoitettava teosta ja varattava tilaisuus lähettää edustajansa kuulusteluun, jollei tämä ole selvästi tarpeetonta.

Esitutkintalain 6 luvun 1 §:n 1 momentin mukaan, jos on syytä olettaa, että henkilöltä saadaan selvitystä rikoksesta, tai jos hänen läsnäolonsa esitutkintatoimenpidettä suorittaessa on muuten tarpeen rikoksen selvittämiseksi, hän on velvollinen kutsusta saapumaan kutsun esittäneen esitutkintaviranomaisen lähimpään tarkoitukseen sopivaan toimipaikkaan tai muun esitutkintaviranomaisen vastaavaan toimipaikkaan.

Esitutkintalain 6 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan, jos esitutkintaan kutsuttu jättää ilman hyväksyttävää syytä kutsun noudattamatta, hänet voidaan noutaa sinne. Rikoksesta epäilty voidaan noutaa ilman kutsuakin, jos rikoksesta saattaa seurata vankeutta ja on todennäköistä, että hän ei noudata kutsua, tai jos on syytä epäillä, että hän kutsun saatuaan ryhtyy pakenemalla, todisteita hävittämällä tai muulla tavalla vaikeuttamaan esitutkintaa.

Säännöksen 2 momentin mukaan noudosta päättää tutkinnanjohtaja. Noudosta on annettava noudettavaksi määrätyle kirjallinen määräys. Jos määräystä ei asian kiireellisyyden vuoksi ole kirjallisena, määräys ja sen perusteena olevat seikat on kerrottava noudettavalle kiinniottamisen yhteydessä.

Säännöksen 3 momentin mukaan etsinnästä kuulusteluun noutoa varten säädetään pakkokeinolain 8 luvun 3 §:n 1 momentissa ja 4 §:ssä.

Pakkokeinolain 8 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan yleinen kotietsintä saadaan toimittaa esitutkintaan noudettavan, kiinni otettavan, pidätettävän tai vangittavan, tuomioistuimeen tuotavan tai sinne rikosasian vastaajaksi haastettavan taikka henkilönkatsastukseen toimitettavan löytämiseksi hänen hallinnassaan olevassa paikassa.

Pakkokeinolain 8 luvun 15 §:n 1 momentin mukaan yleisestä kotietsinnästä ja paikanetsinnästä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Erityisestä kotietsinnästä ja etsintävaltuutetun määräämisestä päättää tuomioistuin.

Säännöksen 3 momentin mukaan poliisimies saa ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä toimittaa yleisen kotietsinnän tai paikanetsinnän henkilön löytämiseksi tai sellaisen esineen takavarikoimiseksi, jota on voitu seurata tai jäljittää rikoksen tekemisestä verekseltään. Poliisimies voi ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä toimittaa yleisen kotietsinnän ja paikanetsinnän myös silloin, kun etsinnän välitön toimittaminen on asian kiireellisyyden vuoksi välttämätöntä.

Pakkokeinolain 7 luvun 8 §:n 1 momentin mukaan poliisimies saa rikoksesta epäillyn kiinniottamisen tai etsinnän yhteydessä ottaa haltuunsa esineen, omaisuuden tai asiakirjan takavarikoimista tai jäljentämistä varten ilman pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määräystäkin. Poliisimies saa tehdä sen ilman määräystä muissakin tapauksissa, jos asia ei siedä viivytystä.

Säännöksen 2 momentin mukaan haltuunottamisesta on viipymättä ilmoitettava pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle, jonka on ilman aiheutonta viivytystä päätettävä, onko esine, omaisuus tai asiakirja takavarikoitava tai onko asiakirja jäljennettävä. Poliisimies voi ilmoitusta tekemättä välittömästi palauttaa haltuunottamisen kohteen, jos on käynyt ilmi, että takavarikoimisen tai jäljentämisen edellytyksiä ei kuitenkaan ilmeisesti ole.

3.2 Arviointi

Arvioitavaksi tulee ensinnäkin se, onko tässä tapauksessa ollut kyse henkilön noutamisesta kuulusteluun, kun kantelijan poika kuulusteltiin ilman edeltävää kutsua. Toiseksi kysymys on siitä, olisiko asia vaatinut pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätöstä kotietsinnästä ja takavarikosta.

Korostan, että vaikka kantelijan poika oli tekoaikana alle 15-vuotias, eikä hän siten ollut rikosoikeudellisessa vastuussa teoistaan, kyse on joka tapauksessa ollut esitutkinnasta, jolloin tulisi noudattaa lähtökohtaisesti kaikkia esitutkintalain säännöksiä. Esimerkiksi esitutkintalain säännöksiä läsnäolosta esitutkinnassa sovelletaan myös rikollisesta teosta epäiltyyn, mikä ääritapauksissa mahdollistaisi noutamisen, kiinniottamisen ja poistumisen estämisen (HE 222/2010 vp, s. 73, ks. myös oikeusasiamiehen päätös asiassa EOAK/745/2024).

Esitutkintalaki lähtee siitä, että kuulusteltava tulee ensisijaisesti kutsua kuulusteluun, jolloin hänellä on mahdollisuus valmistautua siihen ja hankkia itselleen tarvittaessa avustaja. Kutsumisesta voidaan poiketa vain esitutkintalain 6 luvun 2 §:ssä säädetyin perustein.

Tässä tapauksessa kantelijan poikaa ei kutsuttu kuulusteluun, vaan poliisit menivät ilman edeltävää kutsua tai muuta ilmoitusta pojan kotiin kuulustelemaan tätä. Ylikonstaapeli A on perustellut poliisin menettelyä erityisesti sillä, että kutsuttaessa kantelijan poika olisi saanut mahdollisuuden vaikuttaa muiden osallisten kertomuksiin, tai he olisivat voineet sopia etukäteen yhdenmukaisesta tapahtumankulusta ja näin vaikeuttaa esitutkintaa.

Vaikka pidän A:n esittämiä perusteluja pojan kuulustelemiselle ilman edeltävää kutsua sinänsä perusteltuina, kyse on joka tapauksessa ollut menettelystä, joka käsitykseni mukaan on rinnastettavissa noutoon ilman edeltävää kutsua. Arvioinnin kannalta ei mielestäni ole merkitystä sillä, että kantelijan poika ja tämän äiti poliisien mukaan suostuivat siihen, että kuulustelu voitiin suorittaa heidän kotonaan. Selvityksistä käy ilmi, että tarkoitus oli nimenomaan kuulustella kantelijan poikaa, eikä poliisi antanut muuta vaihtoehtoa kuin kuulustelun toteuttaminen joko heidän kotonaan tai poliisilaitoksella.

Totean, että tällainen poliisin menettely olisi edellyttänyt noutomääräyksen, jonka voi antaa vain tutkinnanjohtaja. Nyt tutkijat näyttävät itsenäisesti päättäneen kuulustella kantelijan poikaa ilman edeltävää kutsua. Tämä on ollut esitutkintalain vastaista. Heidän olisi tullut etukäteen keskustella asiasta tuolloin päivystämässä olleen tutkinnanjohtajan kanssa, jonka olisi tullut päättää, oliko laillisia edellytyksiä kantelijan pojan noudolle ja kuulustelemiselle ilman edeltävää kutsua.

Lapin poliisilaitos on katsonut, että se, että tutkijat menevät kotirauhan suojaamaan paikkaan, ja jossa ulko-ovelle tullut äiti noutaa pojan poliisien luokse, ja jossa kuulustelu suoritetaan kotona, muodostaa tilanteen, joka on hyvin lähellä pakkokeinolain 8 luvun 3 §:n mukaista henkilön löytämiseksi suoritettavaa kotietsintää. Lisäksi poliisilaitos katsoo, että kun kuulustelun lopussa kuultavaa on pyydetty hakemaan päällä olleet vaatteet ja kun kuultava on luovuttanut puhelimensa laite-etsintää varten, tilanne on kuulustelun jälkeen vähintäänkin muuttunut sellaiseksi, että kotietsintämääräyksen pyytäminen olisi ollut perusteltua.

Pidän poliisilaitoksen näkemyksiä perusteltuina. Totean, että tässä tapauksessa tutkijat menivät etsimään kantelijan poikaa tarkoituksella kuulustella hänet ilman edeltävää kutsua. Tosiasiallisesti kyse on ollut etsinnästä kuulusteluun noutoa varten, josta säädetään pakkokeinolain 8 luvun 3 §:ssä. Heillä oli myös etukäteen tiedossa se, että kantelijan pojan käyttämät vaatteet ja hänen puhelimensa sisältö olivat tärkeitä todisteita ja että ainakin puhelin tulisi takavarikoida.

Voi kysyä, miten tutkijat olisivat toimineet, mikäli heitä ei olisi päästetty kantelijan asuntoon tai heille ei olisi vapaaehtoisesti luovutettu kantelijan pojan omaisuutta. Tällöin tutkijoilla ei olisi ilman nouto- ja kotietsintämääräystä ollut laillista oikeutta päästä heidän asuntoonsa, kuulustella kantelijan poikaa tai ryhtyä omaisuuden haltuun ottamiseen heidän asunnossaan. Nyt näyttää siltä, että tutkijat ovat pitkälti perustaneet menettelynsä siihen, että he ovat katsoneet saaneensa siihen kantelijan pojan ja tämän perheen suostumuksen.

Korostan, että etenkin pakkokeinojen osalta poliisin toimenpiteet eivät lähtökohtaisesti saisi perustua henkilön suostumukseen. Poliisin esittämät pyynnot voidaan usein mieltää kehoituksiksi ja käskyiksi, joista ei ole tosiasiallista mahdollisuutta ilman haitallisia seuraamuksia kieltäytyä. Ollakseen oikeudellisesti merkityksellinen, suostumuksen tulee olla vapaaehtoinen ja annettu olosuhteissa, joissa suostuja on selvillä, että hänellä ei ole laillista velvollisuutta alistua toimenpiteeseen. Poliisi ei myöskään saa tiedustella suostumusta tilanteessa, jossa kielteinen vastaus tulkittaisiin asianomaiselle epäedulliseksi todistusaiheeksi (Fredman ym: Esitutkinta ja pakkokeinot, s.712). Poliisin tulee aina etukäteen arvioida, tarvitaanko tutkinnan turvaamiseksi pakkokeinoja ja onko niiden käyttämiselle laissa säädetty edellytykset. Lisäksi tulee ottaa huomioon toimivaltakysymykset, eli voiko poliisimies itse päättää pakkokeinosta vai edellyttääkö se pidättämiseen oikeutetun virkamiehen päätös.

Korostan vielä sitä, että poliisien menettelyä ei tässä tapauksessa voida perusteella kiireellä. Mikään ei viittaa siihen, etteikö tutkijoilla olisi ollut aikaa ottaa yhteyttä päivystävään tutkinnanjohtajaan, jolla olisi ollut toimivalta päättää toimenpiteistä. Se, että esitutkintalain 3 luvun 11 §:n mukaan esitutkinta tulee toimittaa kiireellisesti, ei oikeuta poliisia poikkeamaan esitutkinta- ja pakkokeinolain muista säännöksistä.

Nähdäkseni tässä tapauksessa omaisuuden haltuunottoa ei ole voitu myöskään perustella kiiresäännöksellä ("asia ei siedä viivytystä", pakkokeinolain 7 luvun 8 §:n 1 momentti). Tutkijoilla oli tiedossa jo etukäteen, että kantelijan pojan puhelin tulisi tutkia, eikä ilmeisestikään tämä ole selvinnyt heillä vasta kantelijan asunnossa. Takavarikkomääräystä olisi voitu hankkia etukäteen. Korostan samalla, että haltuunotto ilman pidättämisen oikeutetun virkamiehen määräystä edellyttää, että se tehdään rikoksesta epäillyn kiinniottamisen tai etsinnän yhteydessä. A ei kuitenkaan ole tuonut esille, että kyse olisi ollut etsinnästä, tai että ketään olisi otettu kiinni.

Totean yhteenvetona, että tutkijoiden toimenpiteet ovat olleet sen laatuksia, että heidän olisi tullut keskustella niistä etukäteen tutkinnanjohtajan/pidättämisen oikeutetun virkamiehen kanssa. Toimenpiteet olisivat edellyttänyt selvästi huolellisempaa etukäteisarviointia siitä, onko kyse pakkokeinoista, joista voi päättää vain pidättämisen oikeutettu virkamies. Hänen olisi tullut arvioida pakkokeinojen käytön edellytykset ja tehdä tarvittavat päätökset.

Kuulustelun osalta totean seuraavaa.

Pidän käytettävissäni olevan aineiston perusteella ilmeisenä, että kantelijan poika ymmärsi suomen kieltä, eikä nauhoitetusta kuulustelusta ole havaittavissa, että hän ei olisi ymmärtänyt hänelle esitettyjä kysymyksiä. Ilmeistä on myös, että pojan äiti ymmärsi suomea. Näyttää siltä, että vain pojan isän, eli kantelijan suomen kielen taito oli heikko. Tällä ei sinänsä arvioinnin kannalta ole merkitystä. Pidän riittävänä se, että suomea osaavan perheen äiti oli läsnä kuulustelussa.

Ei ole myöskään näyttöä siitä, että tutkijat olisivat laiminlyöneet ilmoittaa kantelijan pojalle tämän oikeuksista ja velvollisuuksista. Selvitysten mukaan poika katsoi, ettei hän tarvitse avustajaa eikä tulkkia. Ilmeisesti myöskään pojan vanhemmat eivät tätä vaatineet. Pidän kuitenkin perusteltuna, kuten poliisilaitos toteaa, että tällaisissa tilanteissa annetaan vanhemmille riittävä harkinta-aika ja mahdollisuus keskustella lapsen kanssa asiasta ennen kuin he tekevät päätöksen luopua oikeudesta avustajaan sekä tulkkiin.

Minulla ei ole aineiston perusteella aihetta epäillä tutkijoiden käyttäytyneen epäasiallisesti taikka muutoin tavalla, joka johtaisi toimenpiteisiin.

4 TOIMENPITEET

Olen edellä katsonut, että kantelijan pojan kuulusteleminen tämän kotonaan ilman edeltävää kutsua, olisi edellyttänyt tutkinnanjohtajan antamaa noutomääräystä. Tällaista määräystä tutkijoilla ei ole ollut. Menettely on siten ollut esitutkintalain vastaista.

Lisäksi olen katsonut, että poliisin toimenpiteet kantelijan kotona olisivat edellyttäneet selvästi huolellisempaa etukäteisarviointia siitä, tullaanko käyttämään pakkokeinoja ja jos niitä käytetään, tarvitaanko niihin pidättämisen oikeutetun virkamiehen päätös. Puheena olevassa tilanteessa on ollut hyvin ongelmallista perustaa poliisin toimenpiteet suostumukseen.

Totean, että rikosylikonstaapeli A on esimiesasemansa puolesta ollut viime kädessä vastuussa poliisin toimenpiteistä. Hänen olisi tullut huolehtia siitä, että asiassa hankitaan tarvittaessa noutomääräys kantelijan pojan kuulustelemiseksi. Lisäksi hänen olisi tullut huolehtia siitä, että pidättämiseen oikeutettu virkamies olisi saanut tiedon tutkijoiden suunnitelmasta muun muassa kuulustella kantelijan poikaa ilman edeltävää kutsua, mennä etsimään häntä kotoaan ja suorittaa takavarikkoja, jotta hän olisi voinut tehdä tarvittavat päätökset pakkokeinojen käytöstä.

Kiinnitän vastaisen varalle rikosylikonstaapeli A:n vakavaa huomiota esitutkintaan noutamisen edellytyksiin. Lisäksi kiinnitän hänen huomiotaan pakkokeinojen käytön edellytyksiin sekä huolelliseen etukäteisharkintaan siitä, tullaanko pakkokeinoja käyttämään ja kenellä on kussakin tilanteessa toimivalta päättää pakkokeinoista.

Edellä manituissa tarkoituksissa lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni A:lle.